

НАЙЫСЫЛАЛДЫҢ КОММУНИСТЕРИНДЕ

СЕКРЕТАРЬ

РОЗА Сергеевнаны ажал-дарга кабинеттен тыяры бергенде болдурун. Эргендин 3 шапкын келгенде ол «бүткүл» — кыргыздардын келиши каартан кичи болбай — деди, хоорайнын топ харылаа бекдирин ажалдыктарынын бирини телефонга бир-е кичи-беле чугаалашкан, узам-чылды. — Биче кала-ла маанттыр, Роза Сергеевна хары-даа дүргөн эки келгенди. Ам мааня чедип келер.

Харым баштыг Сайн дагыларнын артын талаада акон хемерини турту — Тыванын маанай агар-бойдуу-ун, оң акыма-нчы, хууду-лачел чонуну дугайымда экөөн эвес солун чугаалар-ны, номарын ол төрөн чери Украинага дыккан, ном-чон-даа, Чуге-ле чуге-нчы, оң кузени Тыва-беле хол-бакын, ырак орукче аты-тыптарыче ол бекеткеи берген.

Саягыш човайын көрүр, эргин төрөнөрмөн. Кыптык оок хүнери, хат, шуурга-да мейра коргунуч эвес-тир. А бо черин сатып-човайгы, акыма-нчы, хууду-лачел чонун, акындын сатып-сөлөңдүн көндүрүп, харым-даа каттыр-лычы, ыраагыне элбелди боор маанай тараш бойдус чуруланы дегенде-ле чараш-тыр. Бо чорге келгенде таар-лык эгелеш. Төрөн чери-биле дөмөй-дир. — 1959 чылда Тывага келген, Украинада төрөдиринче Роза Сергеевнанын баштайгы бижон чугаа-нын мидат болгон. Чорбайн чоринге келген, ужурамын чугаа-лашканын чон-биле бир дуга-ар жуурашкан, оларга сатып-сөлөңдүн ханымыдан таарышканын мидат до-ран-на дыкканды боор киче-лер ховар болдурун. А ол дугайын Роза Сергеевна мич-чар чугаалар:

Делегат дугайында чугаа

Делегати мени акыл-нчыге узам сорук кинерге, Балтайгы Үе-лерде тамдык бидинмес айтырлар бергенер турган. СӨКП обкомуну, СӨКП Кызыл хооронуну органдарына талашканын чугаа-нын мидат мейра чедирген дуаам акыма-нчыге узат дегимчеи берген — деп, партбюро секретары сеткич ханымын-биле чугаалап орап.

1968 чылда хоорайнын харылаа бекдиринче партия органдарына 17 коммунист турган. Ам ында коммунисттердин саны — 38. Он чыл мурунда ол партия органдарында дегенде эргинге коммунист чок турган, а 7 мында деген эргинге 7, а ында ортумак эргинге 15 коммунист бар. А оларнын хой кези — амыктар.

Акыма-нчыге мергезең, тивинети амыктарга идеякелди кириши турар коммунисттер-да, амыктар-даа хой дээрин партбюро секретары чугаалап, оларнын дугайында чыгыт өстөрүн тө каап-ла олар. Ылангыч харылаа бекдирини начальниги Г. И. Насуронуну удурткан болгунда 36 дыкканды кедейини вторник санында доктаамал кичедеп турар, оларнын бидини депше бекдик. Партбюро секретарынын ораламыч Т. А. Потапынчы АТС-те иженер, ол коллективте поагыттыг болган экономикаг өөредилени ханымын, ону бидилиг башканын турар.

ПАРТИЯ хуралдарын кичи-жизинчи, органдары утка-шынаны бекдир, анда хуудон адманган доктааларнын күөсөдөш чедип алып талаа-беле ажалды мидат эки тургускан, шын-тыр күөсөдөш контрол-дары болган хынаары — ажалдык ленинчи стилини эң чугула кезе, партиянын ажалды сыйрамын ажалдык бугурадып аргалы болур дээрин партбюро секретары эки билип, ол акылды чогуур дегенде тургускан.

СӨКП Уставынын пегеделери коммунисттердин күөсөдү турарын, партиянын иди-латтан киреңер ол стажын эргин турарын дугайында айтырларын партия органдарынын хуралыга бекдик идеякел байдалга чугаалашкан.

Амыктар-биле ажал, оларнын хооронунга бижылган — акыма-нчыге чедимчи-нериниң бир үндөни мида дээрин Роза Сергеевна чугаалай-дыр. Ылангыч хоорайлар аразынын телефон станциянын улуг иженери Ю. Б. Чоксум ол коллективте удурткан эгелешкен бөр мида ажалды акыжип, чектер, улактоктар аразында чарыкча тикелеки болуп турар. Чыда дегенди начальниги ораламыч А. Е. Ломакан 6 чыл пропагандистан, үрөк кылышыны чок амыктарын дугайында неделя санында кичедеп эргин турар. Хоорайнын бешки, тоску харылаа салбырларын начальниги Ф. Д. Мамонто-ва, Р. Л. Ильяна амыктар-биле ажалды кол кичедепте ап, оларга дуржуламын дам-чыды берип турарлар. Р. Д. Ильянанын өөрткени Роза Хунай-оол ам ажалды коммунист, кайы-даа салбырын начальниги чорек апарган үеде солун болур. Удети чон-тач П. П. Воронцов, чон-тач чедиркич Н. Т. Ховалыг, иженер Н. К. Сары-оол болган оон-даа өскөдөрүн ажалына коллектив чо-ргоарларын.

Планын оонадаарымысты доктаамал ажыр куудурт тур бис. Эргекен 10 аялдары оруга планын 10 хууду, азы эргекен чылдык бо үеинге дөңдөрөк, 88 муң рубльге хойну күөсөдөш. Ол чедимчи ажал-нчы, домин коллективте кичи-жизинчи, ажалды коммунисттериниң органдары ажалды түндөшөдө чедип адманган дегенде чедип өөрүчү-дүр — деп, хоорайнын харылаа бекдиринче партбюро секретары чугаалап турган.

Секретарь-биле чугааламын олурувуста, кирин келген ажалды киче бурдугу-не чугааламын эгелеш сөзү бо: «Силерден сүмө айтар дөш көлдим, Роза Сергеевна».

КОММУНИСТ, амыктарын дугайында, өнүмү Роза Сергеевна Макаренко оларын кичи-жизинчи дегенде, арга-сүмөиң бөр, дуаалаар. Ындыларга коллектив чо-ргоарларын, оларга бурдурор-даа.

Хоорайнын харылаа бекдиринче партия органдарында согутурган делегат, партбюро секретары партиянын XXIII Кызыл хоорай конференциянын акыма-нчыге бөгүс кириши турар.

М. КАЛЧАН.

БӨМБҮРЗЕКТИҢ СУДОЛЫ

АФГАНИСТАН: чаа орукта

КАБУЛ (СӨТА). Афганистан Демократтыг Республикасынын найысылалы акыл-нчы идеякел байдалга чугаалап турар. Күш-ажычы хүнүн эгелешкени дымканды, ан бажында хоорайга заводтарын болган фабрикаларын үнү дыкканды келер. Муң-мун акыл-нчылар, уст-тывышчылар, салдыкчылар, куруе алба-кышчылар, өөрөңчү-амыктар боттарынын амыктар чөрсөриче даламштар.

1978 чылды апрель революциянын соонда ажалдык хамаарышына национал хөгжүдөниң болган социал-экономикаг чарыкталарын орунуче кирген. Даштык политика талаа-биле АДР кала-да каттышканын принциптеринге, нейтралитетке болган таймык жока-хөлбө догуналыгына шыны. «Бис совет-американын бугу-нети дүжүрө, өскөни девискордеринде даштык-ны шериң баалаарын чок кылдыр, чарыкчылыгынын чорудугунамын эгелешкени турар бис. Демократтыг Афганистан Азияда, Африкада болган Латина

Америкада национал-дөстөлдүгү шындошканын дөшкөп, расалар малай өөр чоруткун бугу хө-вирлеринге удур демисөйи турар — деп, Афганистан-ык Улуу-демократтыг партиянын ТК-нын Чыгыш секретары, Афганистанык Революстуг Чөвүдөшүн дараам болган премьер-министр Н. М. Тарак бугу-нчи мөдөлдөдөриң бидинге олапал айтакан.

Революция эргек соонда кыска үеин дургузган Афганистанык чааа болган Улуу-демократтыг партия уаустук амыктарын экилерин талаа-биле алакан уаустук практикаг ба-амыларын ылган. Агар айтырмын шынтырларын Афганистанда эң чугула социал-экономикаг сорулга кылдыр санап турар.

Совет-афия харылааалар дайыралын болган бот-боттарынын хууду-лачелриниң принциптеринде тургусту-ган. Н. М. Таракнын ССР-же амы албанын найыра-дыг аян-чорун иңи чурту-гун аразында харылааалар ылам ылай эгелешкениге чаа чугула үе-чада болур дөрсөриче чыгыштыг турбас деп мида санап турар.

ПОЛИТБЮРО ХУРАЛЫ

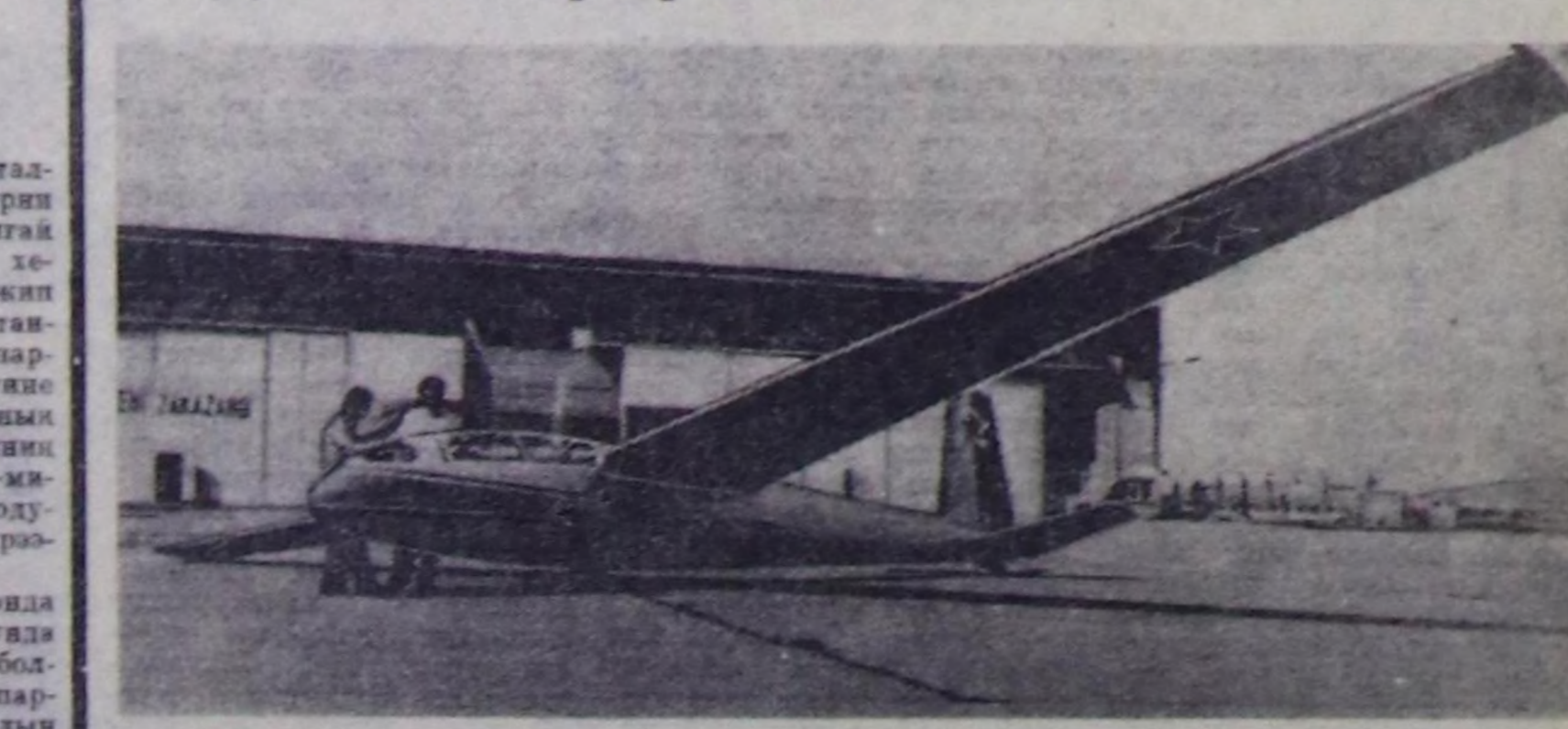
КОЛОМБО (СӨТА). Шри Ланканын Коммунист партиянын ТК-ның Политбюро-нуң хуралы ажал болган. Ол хуралга делегет бай-дыктын болган иштинки политикаг айтырлар талаа-биле элэн каш резолюцияларын хуудон алган.

СӨРБ биле ВСР-ны аразында найыра болган кады ажалдыга дугайында чоктаа чаа ай салган кезе-ге Шри Ланканын Компартияны байр чедир, чугу-лагууну турар деп резолюцияларын бирөөндө айты-кан. Ол кезе найырадыг совет-ветнам харылаааларын ылам бижылган, а ол мичи социалдыг дем-краттыг тургустурун чугу-лаа-биле резолюцияларды айтып. Ол чорук уаус мас-саларын материалдык бай-далымын улам ылай бажы-раарына чедир.

Ажал соондарын хорун турар хойунуң төлөвө-дө Шри Ланканын чааа-ны чугулагувур деп турарын тускай реакцияга шынтырар бурру шапка.

Амы үеде параментиде чугааламын турар 1978 сажон чылдыда Шри Ланканын бөдөңдөшү тус черин болган даштыктын хуу калыпталыгы чаа дүжүн бер-ишкенин ажалды тур-густурун иштинки айтырлар талаа-биле резолюцияларды айтып. Ол чорук уаус мас-саларын материалдык бай-далымын улам ылай бажы-раарына чедир.

Ажал соондарын хорун турар хойунуң төлөвө-дө Шри Ланканын чааа-ны чугулагувур деп турарын тускай реакцияга шынтырар бурру шапка.

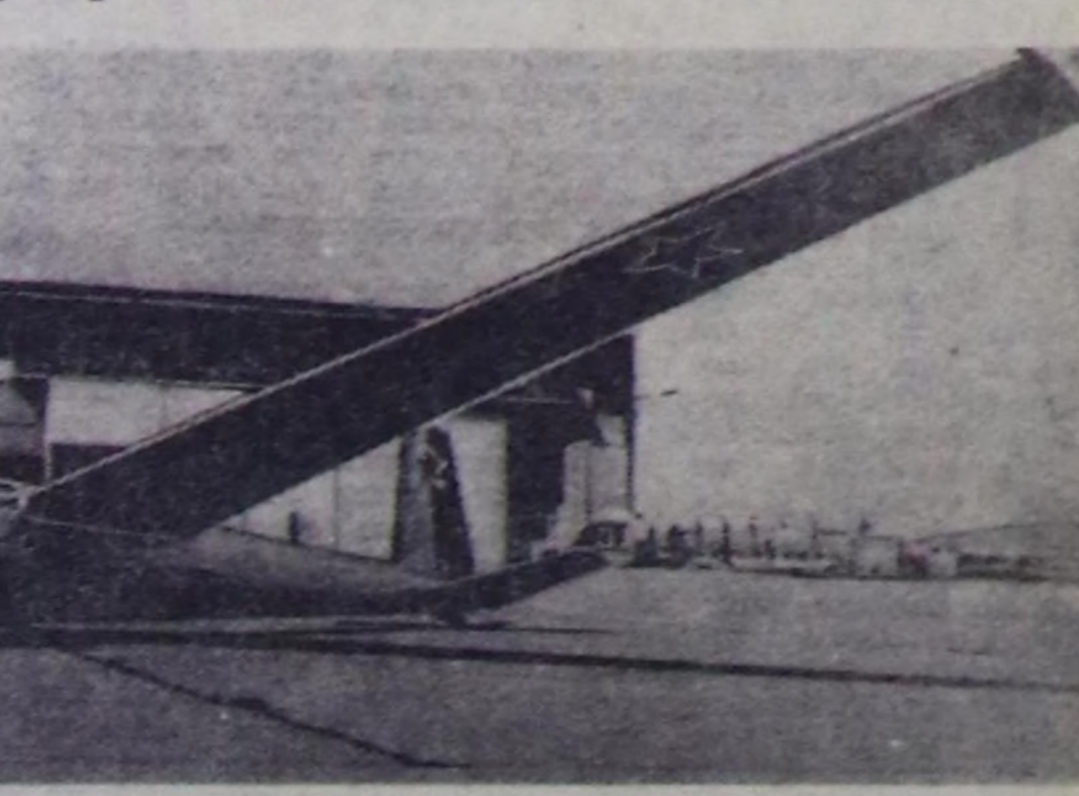

КИЖИ САНЫ УЛАМ КӨВУДЕП ТУРА

Чер бөмбүрзектиң чурт-галык чонун чылдыкча барык 2 муң көвүдөп турар. Даламштар турар бөдүсү камалаарынын бойдуу дөр ажи-турму америк орто-индустрия-нын соондары дугула алмрга, ажал үеде бугу чер бөмбүрзекте 4 миллиард 365 миллион 300000 кичи чурттал турар. Эргек чымын чонун соонка-ле 50 миллион кичи керешкен. Кыдаттын чуртгалык чонунун саны чоктоо чаа бир миллиард ашкан. Ияли керде 666 миллион кичилди Индия турар турар. Оң соонда Совет Эзелени—261 миллион чуртгалыкмын. Дерт-кү керде Американын Коттискал Штаттары, Индия 230 миллион чуртгалык бар.

Коттискал Араб Эмир-латтарында чуртгалык чонун саны чылдыкча-на 8,9 муң. Кувейтте—5,9, Ли-вияда—1,1 муң оуп турар. Ол бөлгө чуртгалык чонунун сак өткөдөшү талаш-биле эң бекдик текшилик чурттал бооп турар. Кыдаттын чуртгалык чонун чылдыкча-на 2,3 муң, Индияны—2,1 муң оуп турар.

(ПМА).

КАМУЧУЙ УЛУСКА КЫЙГЫРЫГ

ХАНОВ (СӨТА). Вьетнам информация агентствасы дымканды турар-биле ала-га, чурттуг хосталган район-дарында тургускан Национал чыгыш фронтуну бугу-нчу тургустурун сөмөдөңгө камучуй революциянык со-рулгаарынын дугайында декларацияны хуудон алган.

Камучуянык бугу рево-люстуг болган патриоту кү-нтери уаустук өскөдөрлө-ринге удур, национал хоста-ла дөш шынтырар демисөйи көдүрүн үген деп декларация дөңдөшкөн. Авар бугу камучуй уаусту каттыжар-ык болган бугу табыды, ха-маарышпас, демократтыг, ней-тралдыг, кала-да каттышканын болган социализм тургузуу турар Камучуянык тургузуу дөш, Ноз Поттуг—Иенг Са-ринин реалысың бөлүп дү-рүлүр дөш демисөйи чору-дарыче кыйтыркан.

Национал чыгыш фронтунуң программасында демократтыг эргекерин болган хосталгаларын катп тургузу-рун, социализмни орун-биле чоруп орап уаус-демократтыг күрүнөң тургузары кердү-рү деп декларацияда айт-кан.

Даштык политика талаа-ны.

ПАТРИОТТАРНЫҢ ХАРЫЗЫ

САН-ХОСЕ (СӨТА). Ника-рагуанын патриоттары Сомоса-ның даракчы бугу-чурмууну тургуштарыче чаа күчүлүг мичи халдаашканын эгелеш-кен. Сандино аттыг национал хосталаг фронтунуң парти-занынын болган «чак» шериңдериниң аразында шы-гыш тулачу, шукурлариче бооп турарын Мангуалан көлгөн дымканды айтып турар. Фронтунуң отрядтары чандык мөдө райондары турар я-лдонма гвардияны гарнизон-дары чыгып ашкан. Найыра-жалдык солду-барыны талаа-зында 150 ми керде турар Ачуана дөр чуртгалык сууруң чонуну партизанын чедимчилик ошарларын кылган, шамакчыларын ош-он соодаттары, дайчык текшилик сандино үндүр-гөн, рикетары-биле чөрсөңгөн өөртөттү дүжүр атык.

Турал халыкшанынын «Сандинонуң радио» дөр радиостанцияны хуу буруну дымчылыгынын кылып эгелеш. Ол станция фронтунуң дайын чорудула-ларынын дугайында мөдө-лө-рүн дымчылыг, демократтыг оппозициянык сорулгаарын тайдырган, дигитурарын шынтырар-биле штурман-дары чонун кыгырар турар. АНШ-тун күрөдөрлөмөти, азиян ризиде болган пил-занылар бөрүлүкү директо-ру У. Боулер баштаа лаш-тык «харылааштырчылар» чоктоо үеде «референду-м» арттары-биле Сомосаны бол-ган оппозициянык чандык бо-шак дуктери «сүртөөдөш» дөшкөн. Даракчы пегет Сомоса эрге-чарырга артар бе азы на-дыгыл деп айтыркан «сүр-төө» үеинде чугаалашкан. Сомоса АКШ-тын дөшкөдөшөи амыктан алган, «конститу-ция» мандаты 1981 чылда доогулаже чедир эрге-чары-гадан дүшкөш мит чөгү-беле мөдөшкөн.

«Харылааштырчы» чала р-дизин хуудон алган кичи-лерин чон. «Вашингтондук төлөкчелери» деп берген, олар бола чугула сөз-биле патриоттар бооп турар кичи-лер-дир деп. Никарагуада дөшкөдөшөи күрөк А. Селте-но Перес чугаалап, «Харылааштырчылар» боттарынын экономикаг эрге-ажыктарын кампал, чурттуг хуу-салы, мичи хөрсөкө алдын турарын даштык журналисттер-биле интервю-лаууга ол дөңдөшкөн. Чурттал чонун боттуг дөшкөчөи аңи турар политик-тиг күштер—Сандино аттыг национал хосталаг фронтуну (ФНОС), «12-нч бөлүк», Никарагуанын социалдык партиянык (коммунисттер) болган Никарагуанын ажалдык шын-тырарың профсоюз төш дөшкөчөи «референду-м» шынтырары-биле бугуу шапка.

ИРАНДА БОЛУШКУНАР

Иран парламенттик ку-ранда палата болур меди-а-дистан оппозиция дигит-тарынын болган төшкөчөи чы-кавалды бооламы дөш ха-рылаашканы генерал Ахма-дине оонаш, шериң чыккан халдашканын бугуру шапка.

Оппозиция национал фронтунуң удурткучулары Санджидин болган. Фору-карын тууду курган дөшкөчөи «уласту» уласту-нчынын илестекке мөдө-лөш олор кылган. Ол илн политиктиг бажы турарын дугайында мөдө-лөш Бундирин, Меш-хедет, Исфаган, Мехаб-балган болган өскө-лаа хой-райларын көмө турар. Хөй санын кичи өдүрүкчө бол-ган балдыктаан. Чугу-чүс кичканы тууду хорудула.

ЭВИЛЕДЕШКЕН РЕСПУБЛИКАЛАРДА

РСФСР:

туудуга — микро-ЭВМ

Микропроцессорларын баштайгы серияны — эң бичи электрондук приборларын — Ленинградтың «Светлана» каттыкчылыгынын бекеткең үндүр-гөн. Баштайгы микропро-цессорлар биле марпан суугу-дарынк режимин төмөтүр приборларын, дүргөн аргылар ста-ноктарын, автоматтыг теле-фон станцияларын, аргындагы сис-темадарында сугуңу чарык-далын контролдар система-ларын чөптөшкөн.

Микропроцессорларын кы-дып үндүрүш — совет кы-дып талаа-биле үе-чада. Электрондук приборун «Струна» — келтек шугуңуң кыдыраш-тың бир келтекеме дөш чөгө-чиг хөмсөддү кремний крие-талды кылып бекеткөсүн оонагы нарын хөрен бөтүн турар. Бир кыдыг крестал-он-он интергалдык схемаларын солун шыдар болган приборларын шык көргөзүрүн.

КАЗАХСТАН:

сорттуг үрезиннер баазасы

Кукурузаның хайна болган сорттуг үрезиннериниң чуртта эң узат бугуру-чү-дө-риниң бирөөн Найырако ре-йону болу берген. Тарамак-тарга ажалданым шалычы бугу-биле дошкан, 65 муң топна бекдик шынтаргы үрезин мате-риалын келдибээр завод-тарга чорутуулаан.

Чуртка мөөн соңгар кал-ба-биле хөрсөдөш болур куку-руза үрезиннери арбылады бугурун турар чорук — эр-тин чызын он бир колдоттар-дан болган соңготтарын тур-густуган акыл-агылар ар-зында үрезин бугурур катты-жынышканын акыма-нчы үр-түрүшө. Техниканы, акыма-нчы күнтерин, сугары-ла-га сугарыны элөң чогу-м-чалыг ажалдар аргалы бол-ган, аргындагы системадарын автоматтар контролда алган. Ам чыл бүрүдө 150 муң топ-на кукуруза таразын берип

БЕЛОРУССИЯ:

дүжүг автоматизациян хамааржыр

Үнүшөр амыдыралың кол-кол факталарынын комп-лектиг таарыштыргалык дөшкөчөи катп хөй кайткыч

байлак дүжүттү магалман турар. Брест областа Польше-нык мелюрашча-дургула-гы станицянык шенелдери эң мидат дээрин бугурун турар. Эргемденеринч чогар-дык кылган протөг бээр-ини математиктиг моделин болган хөрууңу суг, агар, чымы, чөмшүңдөш, дус ре-жимдерин автоматтыг баш-карылган мида чөмшүң-каның ажалган. Оң үнүшө-чөк байлаалары тураскоч, кестар бугурун 60 өңгөшө-тарга, 650 центнер картофель, 150 центнер хөй чымыг си-ген адылган. Минск областа автоматтыгың «Белсое» деп мелюрашча объектинде оон-даа эки түнөшөр адым-чар.

Шак мыдыг автоматтыг участоктарын тургузар таарыштыргалык чер акыма-нчы хөгжүдөшүң чаа бурун-гаар бажым болуп болган ма-галдыктыг бекдик дүжүттөр өстөрүңерин орукту элөңдү турар. — деп, Белоруссиянык мелюрашча болган суг ажал-ыгы талаа-биле эртем-шыл-чөл институтуң дирек-тору В. Ф. Карповский СӨТА-

нык көрсөдөшкөңгө дымканды. — Чааргынан чө-рлөң 2,5 миллион гектар акыш турар бистин республи-каныста шабаа-тулаалар шындош аң турар кылаар су-лар, чөрсө, үнүштер кур-лааларынын комбинисттик ажалынын эртемгө үндөштө-түнгөн схемаларына үндөштө-лөң мелюрашча система-ларын дөри тургузуу, анык-тан турарлар. Олар бөдүн кур-галамын-биле кымыг-дөң-дөш, хөрууңуң шыгың тала-рыштырар аргалык ике тала-дыг хөдөмшканын систем-дөр, оларнын аразында эсто-маттыг системалар бажы тур-густурун турар. Бүгү-лө мелюрашча объектилеринде суг хөдөбөстөрү тудары төлө-лөштөгөн.

Амы үеде телеметрия дат-чыктарын болган аэеронут саяага техниканы ажалды турган, үнүштер амыдыралык бугу факторларын таарыштырар башкары хуу аны-тары кыдыр тургустурун турар. Оң боттанышканын черин бугуруттү күнтерин бекдириниң аажок узат пер-спективаларын ажалар.

УКРАИНА:

магниттиг туудуңу

Жаановуң металлургия ин-ститутунун эртемденериниң саяадаа тургузуу агарын үндүрү доошундан камга-лаар пегелдиг моондак бол-ган. Шаандаа тура-ла хөй-лөр доошунда арылаарына ажаллап келген «никелю» дөшкөдөш атмосфераге үнү туур үн үрөкө кыдыг кумур-гактары ол чаа тургузуп ту-дуп антер. Дөмир эгелешкери тургузууңу магниттиг арга-ныга таварын беркеде маг-ниттиг эвес көөкөчөштер ба-за оларга каттышкан, туттуң борбантамы бөр, оң уламында «никелю» оларын мергени-биле тууду доктаамы шыдаштар.

Ол чаа чугулаң бекдик ажалымын Киевтен мрак эвөстө — Фастов хоорайла — «Кызыл Октябрь» деп хыны машиналарын кыдыр заводда үндүрү шыгалдылар бол-ты-канын калаа-биле бугурун эгелешкени бө бөш чылда бот-тааларын көрдүшө.

ШЫН

Найысылалдың культура амьдыралындан

БУРУНГААР БАЗЫМНАРНЫҢ ЧЫЛДАРЫ

Уау! депутаттарым Кызыл хоорай Советтин күсөкүмүнүн даргазынын оралачымы Е. Д. Удуралына-биле солунууу корреспондентини бээсалапкан. Кызылдан культура болганга уауу өөрделгенни талазы-биле айтырдыларым дугайында олар-ның бээсалап мөөн аадында парадымсы.

— Партиязын хоорай конференциялар эргенден бээр барык үш чыл боон турар. Эрген чылдарда уауу өөрделгенни талазы-биле чүчү оналган десетлеп бозу, руз, чугаалып көрүрөм. Елизавета Демьянова?

— Чамдык чүдүлери демдеген бобайн аан. Материялдык база дугайында тугаалаар болза мындык чүдүлери айттып бээр. 964 киши өөрөп № 4 чаа шко-ланы акыттаага кириген. Кайымы-даа 280 уруг турар ийи-исти-сады дугааганым бачы чаштарга эки белек болган. Ам удавас Сали министрствонууна сазым аяктаага кирип. Чамдык сөз чыл школа-ларын ортумак кылдыр аде турусканы бүтүнүти Кызыл-да ортумак өөрделген боттадыр чорударына-га ийи боон турар.

— Туснай ортумак болган дээди өөрделген черлерини баазанын талазы-биле адыр болза, чамдык аялдар база кылдырган. Эмчи ути-дешенин чаа бөлүмүн аяктаага кирип. Сургуулар ам мыда өөрөмий-шаан, чурттап база турар-дар. Красноярский поли-техник институтуну Кызыл-да филиалын чаа ту-дуу дооуп, студенттерин өөрөп-рөгө таарымчалык байдалды тургускан. Кызыл-дын педагогика институ-туда педагогика факульте-

дин катап ажыткап. Белек-сел салбырын аякты экизөө. Школарын өөрделге хуузу бедөн. 1977-78 өө-рдиге чылымы түнөөдө-ри баугар Кызылдың шко-лаларын өөрделге түд-нели 99,4 хуу болган. Оң мурнууда турганыга бо-даарга чамдык чедикши-лер бар деп түвө тодаргай.

— Школа амьдыралында база бир чугула айтыр-гы боон турар школа доо-жук-ланын күш-ажыгы белек-кээр талазы-биле чүчү ту-галан болуу енаер?

— СЭИП ТК болган ССРЭ-нин Министрлер Чөвүлө-ни школаларын професси-онал утланышкынын бол-ган оларын күш-ажыгы белекчелинин дугайында ту-гула доктаады эрген чы-дын хуууу алганым бил-дир бис. Эрген чыгы дыш-та-ылган кичире организас-тап эргитерини бенин чамдык аялдарын чорут-тууу эгеленин херечилер. Хоорайны № 4, 11, 14, 1 школаларын үстүкү класстарын өөрөмий-ча-риден тургустунган бөлүк-тер Талдынын ССРЭ-нин 50 чымы аттыг совхозка, Каа-Хемин СЭИП-ни XXV сьездин аттыг совхозка болган Кызыл районун «Кара-Хаак» совхозка аяк-тап турганар. Куш-ажы-дан болган дыштанылган лагерлер уругларын да-

дымышкыныга бете эвес реалтуу болуру чугаа-жок. Ийини-биле сөз түс анык өөрөпкү аякындашкан дымтанганар.

Профсоюзуну каби-неттерин, ол талазы-биле чөвүлөдөри школаларга организастаан. Хоорайны өөрделге-будуруте ком-бинатта 9-10 класстар-нык 2000 ажык өөрөпкүлү-будуруте өөрделгенде шилди алган мергеилди баугар хаара туттуган.

Анын өсөтүн ийи-по-литиктик база мөзү-шыл-ар кичире дымтанган айтыр-ларынга хамаарыштыр аякыларын хөйү-биле чорут-турар бис. Ыччал-да чедир кылдырмаан чүдү-лери чок деп болбас. Пар-тия совет, хөй-инти ор-ганнар болган уауу өөрдел-ге аякыдакчылары бир дем-биле хөдөлү турган. Бо уауустанга эки түнөөдөри чедип ап болуу.

— Эрген чылдарда найы-сылал Кызылдың культу-ра дугайында чугаалап кө-рүрөм, Елизавета Демья-нова?

— Аякы чонгарым коммунист кичиреде-лине культура абаан черас-тып кирип турар уауу ролуну дугайында билбес киши чок. Найысылал Кы-зылда культура абаан чер-лери ээсөө өсөө. Ийини-биле 56 культура абаан чер-лери 22-и хоорай Советтин хамаарып. Оларын ар-зындан үш Култура абаан-ны, 40 библиотеканы, беш шпитеатр, республиканын улусту чогаалды башымы, бот-тымыгыр уран чүдү ба-

зымы дээш өскө-дө, органи-зацияларын адыр болуу. Эр-кен чылдарда оналган бо-душкунларын бирээни—Ууу Октябрьын 60 чымы. Политкизилдиги болган чыл культура-массалык аякыларын кол-да талазы оаче утланган турган.

Ууу Октябрьын 60 чымы таварыштыр хөжүм-ши театрын чаа башымы аякылап киргенин кы-зыл чылдарга уауу белек бол-ган. Амгы үдө филармо-нияны башымында сенте-лер дооуп турар бис. Кы-зыл чылдарын болган оон аякыларын культу-ра хандырганын таарымчалык байдалды тургустунган деп чугаалап болуу.

Хоорайны библиотеканын төпчүлүгүн, культу-ра башымын төпчүлүгүн удавас эгелээр. Библиотеканын фондуу өзү турар. Хоорайны библиотеканын 1400 муң көөк ном-нар бар. Бир кичиге онал-гыр азыр болза, ийини-биле 28 ном оналгыр. Ном бээр болган номчукулар сазы өзү турар. Черас-тып библиотеканын баа-зымы эвөө бичкып турар, сөөдү чылдары ийи биб-лиотекага башымы тускай-лаан. 1979 чылда республика библиотеканын тудуун эгелээр көрдүгөн.

Чонуп чурттап турар че-рини азыр-биле аякыларын чорударына, чогууда ту-рар бүдүрүлгөри культу-ра

ра абаан черлерини аякы-лап киргитерине хоорай-нын культу-ра башымын кескү ролду ойлап тур-рарар. Ылаңгыла «Геолог» культу-ра башымы оналган деп-делген болуу. Даарыма-га комбинат, автосента-ле заводу болган өскө-дө күш-ажыгы коллективтерде аякыларын культу-ра-массалык аякыларга ийе-кө-лү киргип келгенер. Бо чылым «Геолог» ойнаар-кыстар театрын база аякы-ган. Эрген күстөр эгелен хоорайда хореография шко-лазы база аякылган эгелен.

— Аякы чонгарым бот-тымыгыр чогаалды-гыча сазым салышкын онал-гай боон турар. Найы-сылал Кызылда бо талазы-биле байдал кандыгы?

— Үк айтыр бисте хире-черези-биле шпитеатр-нын турар. Көрүдөлери, тематиктик конкурстары эрттерери бисте чыгык бол-ган. Массалык чорук болган жыр талазы-биле школалар-да база өөрделген черлери-де бот-тымыгыр уран чүдү-дү эки организастап турар. Бисте кол сорулаамыс—күш-ажыгы коллективтерин бо аякы чөйү-биле хаара-туудары. Манаа чогаалдык эгелелер, театр, филармо-нияны база киргилегил боон турар.

Бо чылдан эгелен азырар азыр-биле көрдөлөри ор-гандастарын практикал-турар бис. Хоорайны чы-ры-

дымышкы болган эмнеге аякыдакчыларын көрдө-лөри эрген. Ону органи-зациянын эки деп демдеген болуу.

Ам каш-ла хонган ботта-рымын бот-тымыгыр уран чүдү көргүзүп Кызылдың бүдүрүлгө абаан организа-ция коллективтери бараа-га-дыр. Киргичилерини сазы чыл келген тудум өзү ту-рар. 1978 чылда беш муң кире кичи киргип турган бол-за, ам оларын сазы чедир муң ашкан. Сазы организа-цияларында эмнегеде бот-тымыгыр уран чүдү докта-лап аякылар, шымыр кол-лективтер тургустунган өөр-түшкү-биле демдеген бо-луу.

Найысылал Кызылдың культу-ра амьдыралында чамдык чүдүлери дугайы-ны кыска-биле чуга-лаарга кылдырдым.

Бееданы Б. ДИРЧИН кы-лап.

ЧУРГАТКАРА: Уауу чогаалдыгы бир чөйү бөгү эмне фестивалын чыгар-дым Кызылдың хоорай аякыларын артистери көр-гүзү үнөнде (адаанда чур-рукта): (үстүндө чуррукта)—Кызылдың педагогика инсти-тудун физика-математика факультетинин бөлүк ийги күрсүзүлери институтта ВЛКСМ комитетини секретары Татьяна Оюн-биле чаа со-лунуу номчуу турар.

А. ЗАПЦЕВИЦ фотолары.

СПОРТ • СПОРТ • КОЛ КӨРГӨЗҮГ — МАССАЛЫ

СЭИП обкомуну Политки-ти чырымынын башында республиканын спорт активини хуралы болуп эрген. ВЛКСМ хоорайкомпарын секретары, райондык хоорайны спорт комитеттеринин даргадары, эки тура спорт ниталдеринин аякыдакчылары, уругларын директорлары, тренеры болган өскө-дө оон аякылап киргешкен.

ВЛКСМ ТК-нын болган РСФСР-ни Куш-культура болган спорт комитетинин бисте республиканын спорт аякыды хөжүмдөргө практиктик дуааны чедире-биле чоруткан бригадаларын уауу-тукууу, Россия Федерациянын спорт комитетинин эргелен начальниги В. И. Киселев бригаданын кымыл чорут-кан аякынын түнөөдөри болган мөөн сонгаргы сору-галарын дугайында чымылганга чугаалап берген.

Чыл келген тудум-на спорт-туу материалды баазымы бичкып, спортчуларын сазы көздөн, оларын мергеилди билин орап. Чонуп кымыл бичкыларынга, күш-ажыгы-ды бүдүрүлгүн белек-чеге-ринге өз салдары чедирин турарын ийекейле доктаа-ды. Тымын спортчуларын сазы 78 муң. ГТО-нү хөкөк демдөөр электелери-нин сазы 20 муң четкен. Мастерини спорт мастери-не кандидаттарын, биргезинде кандидаттарын сазы өскө. Республика эмнедегени, геология-инженер эспедиция-сында «Ууу-Хая» советта, Кызылдың № 14 школада спорт-массалык аякы багыт аякы чоруп турар.

Кылдыган чамдык аякы-да белекчелерини күш-туу, надкышылды омак-сергек чорутуу үдөенин—спорт аякында четтерери барын В. И. Киселев хуралга чуга-лаан. Хамтык мурдууд республиканын спорт комитет-ди, ниталдерини болуун аякыны СЭИП-ни XXV сьездин ийекейлерине дууш-тур аякыда чедир тургускан. Оон уламдык материалдык база копкап, кол көргүзү—спортчу массалык чедип адымын. Тымын чуртасыч конуун чугае 21 хууу спортта хаара туттуган. Ийи-бүрү секцияларды киргип турарларын сазы кымылдан турар. Эрген чылым шко-лаларын 19 хууу секцияга киргип турган болза, бо чы-дын чугае 12 хууу секция-ларда кирген.

Күш-дамыр кичиредегенин программалык үдөенин—ГТО-нү нормаларын дуаа-рычче сөөдү үдө ийекей-гейи копкапкан. «Комсо-мольская правда» солунуу

шаңналы дээш күш-культу-ра-ны чаа комлективин хөй хевирлерин дуаар марыл-дамы шынар чок эрттерин турар. Комплекстин дорту, бешти чадаларын дуааш турарларын сазы эвөөш. ГТО-нү нормаларын дуаа-рычче белекчелер чорударыне сазым сабайн келген.

Бедик мергеилди спортчуларын белекчелер болууну аргалар республикада ба-рыл эки Киселев чугаалап. Уругларын болган аякыларын 9 школада бар, мыда 1900 ажык эки хаара ту-гунган. Олар белин мерге-илди спортчуларын белек-чеге хууулааган күсөтүн келген. Оң чыдагыч тренери копкап аякылап тур-рарында болуп турар.

Ийини билип школаларында, профтехучалыктерде күш-дамыр кичиредегенин айтырдыларга ийекейле доктааган, бо аякы үнөди ийекейлерине четтеби турарын айткан. Уругларын кымыл бичкыларынче ийекей-чөйөт сазы, мычтанган шко-лада бүдүрүлгө кандыкты өө-дүлү тургусуру аякыгы.

Аякы чонуп чурттап турар чедир аякы-биле чорудуу спорт-массалык аякылар копкап. Ылаңгыла мын четтептер ортууна спорт аякыны аякыкери чугу-ла болуп турар.

Республиканын «Сарган» спорт ниталдеринин даргазы В. С. Баче-оол, Тыва АССР-ни чырыдышкын министр-ини оралачымы Л. С. Отуру-оол, «Урожай» спорт нитал-деринин даргазы Б. Б. Кувейн болган өскө-дө хуу-лаа саала бергенер.

Республиканын спорт комитетинин даргазы А. С. Нурет-сөз алган, күш-культурамы болган спортту мөөн сонгар саймарды-биле кандык хөмөчөлөри ап чорударын дугайында чугаалаан.

СЭИП Тыва обкомуну секретары Л. К. Орпак спорт активини хуралына кир-кип, долгерей чүвө чуга-лаан. Коммунист кичире-дегенин келин болуу спорт аякында ийекейлерин чы-дагымын халдыр аналгыт көрүп, оон эдеринч толарган хөмөчөлөри алырмы ап чуга-лаан. Спорт комитетини, ниталдерини аякынын стилин, арга-методун үнөди ийекейлерине дүшүр сай-ырайыкыларын чугаалап айткан. Кандыкымын күш-ажыкын бүдүрүлгүн беди-дерини үдөенин—спортту массалык болуурларын талазы-биле салган сорулааларын боттадыр дээш шулугу аякыларын ийекейлерини турарын ол демдеген.

Т. ХЕРТЕК.

МАРГЫЛДАА ЭГЕЛЭН

Найысылал Кызылда рес-публиканын бирги чөйү дээш шидыра маргылдаа эгелен. Ол дээр бисте спортчу амьдыралында чугу-ла болушкунларын бирээни.

Ук маргылдаада спорт мастери кандидат Н. Шимшиги, Тыва АССР-ни эрген чылым чемпиону В. Луканов, «Урожай» эки тура спорт ниталдерини чемпиону Н. Беган болган өскө-дө шымыр шымыра-чылар киргип турар. Маргылдаанын бирги салымда Алексей Делер-оол биле Виктор Лукановту оюнун көргүзөр-лир бис.

Делер-оол—В. Луканов 1. 44 К16 2. 44 66 3. Сг5 45 4. К33 С67 5. 43 0 6. Сд3 6 7. С64 К67 8. К13 6 9. С64

К66 10. С63 К165 11. С67 Ф67 12. 0 0 Сд7 13. К65 К168 14. К64 С65 15. К61 К67 16. К:д7 С:д7 17. К61 С68 18. а3 ф64 19. С62 15 20. К65 К16 21. К16 22. 64 Кд8 23. С63 К165 24. а5 С65 25. К67 16 26. Сд5 К:д5 27. Кд8 16 28. К:е3 ф:д8 29. К:е6 Кр:д8 30. Ф63 6 31. К61 Ф63 32. К68+Кр:д7 33. Ф61+Ф65 34. Ф:15+К:15 35. К68+36. К:д7+37. К67 К:15 38. К:16 39. 64 К64 40. Кр:12 Сд5 41. Кр:д3 С63 42. К:16+Кр:д6 43. К:д7+Кр:д8 44. К:16+Кр:д6 45. К:16+Кр:д8 46. К:16+Кр:д6 47. К:16+Кр:д8 48. К:16+Кр:д6 49. К:16+Кр:д8 50. К:16+Кр:д8 51. 6 С66 52. ф:д8 53. ф:16 54. Кр:16 Кара тала дүжүн берген.

Д. НАЗЫТЫ.

Редактор В. С. ШАРАВИН.

КИНО

ДЕКАБРЬ 8-ТЕ «НАВЫРА»: «Читкен чыга-ла» 10:00, 13:30, 16:40, 20:00 шактарда.

«ИЮНЕР»: «Кипочылым» 9:30, «Чаш пазынын соода чүе конуктар» 10:50, 15:00, 18:50, «Ур ач келишкени» 12:40, 18:40, 20:30 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Тергин чарын Василена» 15:00, «Мөң ээден, часыг ачыгыжым» 17:00, 19:00 шактарда.

«ВОСТОК»: «Кара принц» 15:00, «Күдөө болган дүшүк» 16:50, 18:40, 20:30 шактарда.

Кызылдың автомобиль шко-лазы ушкү калыстык чөйү-шөйүшү келгери Чыдаан саалырга сургуулар хүлөө алырмы чырып тур.

Коор чери: Чыдаан хоорай, Победа куумчуу, бажык 85 а, автошкола.

Кызылдың автомобиль шко-лазы ушкү калыстык чөйү-шөйүшү келгери Чыдаан саалырга сургуулар хүлөө алырмы чырып тур.

Коор чери: Чыдаан хоорай, Победа куумчуу, бажык 85 а, автошкола.

Тираж 17331. Чыгы: 2739.

СОЛҮН НЕДЕЛҮДА 6 КАТАП УНЕР

Тираж 17331. Чыгы: 2739.

ХУНДУЛУГ ШАННАЛ
Бажы камгалап организарында дууламчы көргүзөр талазы-биле үрө-түнөөдүг аякы, доворствону хөжүмдөргө болган чуртакчы чонуп санитар-гигиена кичиредегенине идеякелги кириш.

Чаа гостиница

Республика найысылалы Кызыл хоорайны Кочетов болган Каа-Хем куумчуларын туудушкан черинде, дыштанылган болган культураның Гастелло аттыг паркынын суг хөвөлбөнүн эринде 265 орунуг, беш каат чаа гостиницаны муруне комиссия хүлээп алган. Ол дээр тускай телекел өзүгөр туткан бир дугар аалчылар бажыны-дыр.

Гостиницанын туудуун амгы үнөди тууду материалдары—демир-бетон, улул витраж-шилдер, алюминий, гранит, ирмор-дан кылып тургускан. Ында бир, ийи болган үш орунуг номерлери нылган болган аалчыларга эптик болуун дээш лифтилер-биле бүгү беш кааттарын харылдаштыр кылган. Оң чок-кавызын якы-бүрү чайгар бүткен даштар-биле наастап, аттыгып турар фонтан суглуг шөлдү кылган.

Бажыны «Кызыл тууга» эргеленин 1-ги участогун (начальни Яркин) келгитини кылган. Сөөгү аякыларын 48 дугар тууга болган 14-кү механи-

зация эргеленин аякыдакчылары кылып дооскан. Ленин орденин «Главмостройнуу» специалистери гостиницанын гранит-ирмор каасталгаларын куусеткен (бригадирлер Н. Кирсанов, С. Поповен, Е. Бизяеванын, З. Шырыптың шевер-лекчи-плиточниктери, баякыч-бетончуларын Р. Лебезевтин, Б. Донган-тын, С. Лумянчунтуң бригадалары кызылдан аякылган.

— Бо гостиницаны профбөлчөүлөлдү туризм чөвүленин чыгымы-биле туткан. Ол билингир. Чыл келген тудум-на бисте Тыва АССР-ге аалдап келир туристерини саны көвөүп турар—деп, оң директору Я. Кром чугаалап турар.—Гостиницанын номерлери дерип, эт-херсея, орун-дөжентти салган, баштайгы аалчылар-ны хүлээп алырынга белем.

Т. МОНГУШ.
ЧУРУНТА: Кызылда «Турист» деп чаа гостиница
А. ЗАЙЦЕВИЦ фотозу.

Сонургактарга

ИРБИШ
Ирбий дагга чурттап чоруп арастан ий. Алтай, Памир, Тянь-Шань, Тибет, Гималай болган Моолдун белик дагаларына о бо-ла та-варжыр. Ирбинтиң уаууу кончуг. Ол парларга, арзы-лаарга, леопардтарга дөмөй дүрү-хөвиринг. Ол мынчан ирбин аады динпейге дөмөй—оон хөрөэ хырлар. Чамдык зоология аякыдакчылары ону кончуг уауу динпей деп ады турарар. Оон чараш, сырый дүштүг жежи үвөини А бистинде болган Индияда ирбин өлүгери хойлуу өзүгөр хоругтуг.

Гепард база динпей уксая-лыг. Дөмөйде бар-ла динп амактарын ийе-чөүгү болган кышагайы. Бөдүрүч оңгалы сүрген үдө о шакта 110-140 километрге белин маанпар. Ливиниң чамдык районнарына, Иранын курган хөвүлүрүна гепардтар ам-даа таварымы турар. Гепардтар Африканын чөйү чүгүндө турумчанын бөйү олар инда көйөй. Туркме-нияга гепардтар таварымы-лаар. Ыччал-даа оларын өлүгери база хойлуу өзүгөр хоругтуг.

И. АКМУШКИН, биология эртемнерини кан-дидаты.

ТЕЛЕВИДЕНИЕ

ДЕКАБРЬ 8-ТЕ БИРГИ ПРОГРАММА МОСКВАДАН
10:00—«Уе». Информастыг программа.
10:40—Эртенги гимнастика.
11:00—«Аныктарын адрестери».
11:50—«Чагай эртен». Уран-чечен фильм.
13:15—«В. В. Андреев аттыг орүс уаууу эрктери ойнаар». Удуртуктуу болган код диктору В. Попов Ленинградтап таңымдыла.
13:45—Мөдөөлөр.
13:55—16:00—Чапсар.

16:00—Мөдөөлөр.
16:20—«Сөзү күш-ажымы — сөзү бедени». Кинопро-грамма: «Күш-ажык бү-рүзүн йөрө, чедикши-кымы», «КамАЗ. Чи-дирг чок шөмөдө».
17:20—«Шыдыраа школазы». Разрядчылар кызымы.
17:50—«Мөксө болган москвич-чылар».
18:20—Телемөдөөлөр.
18:35—«Камылаа—кыжи өтү-зүң хөрөэ». Дамчы-

18:55—Республиканын медицина абаан черлерини бот-тымыгыр уран чүдү-лүнү киргичилерини концертти.
19:40—«Тыва ведеа». Информастыг программ.
20:00—Чарлалар.

МОСКВАДАН
20:05—«Э-не чыгыр» чок. Мультифильм.
20:15—«Бөгү дөсөйгө».
20:30—РСФСР-ни Күрүнө шаңналыгы. ССЭ-ини уаууу эрген Г. Ковалева арлаар.
21:25—«Гангетер болбас мен артым». Уран-чечен телефильмин баштайгы көргүзү.
22:30—«Уе». Информастыг программа.

23:05—00:55—«Нүвөө» Москва содулунуң шаңналы дээш фигуралык чыгуу-лашкын талазы-биле дөсөй маргылдаа. Эжеш чугулаашкын. В. И. Ленин аттыг Тон стадионуун Спорт орду-зундан дамчыдыла. Төнгөвө — мөдөөлөр.

ИЙГИ ПРОГРАММА МОСКВАДАН
18:20—«Чангымы шунтуу дээш, шунтуу чангымы дээш». Ленинградтап дөсөйгө.
19:05—«Мальчико» суураан Мальчико деп бажыны соода чагалары. КЫЗЫЛДАН
20:05—21:15—«Мөң чытанчыг аас-кешиг». Телефильм-ини. 2-тв сур-ла.

Сааып алыкчыларын кичээнгейинге
Кызылдың аш-чөм сазы Дружба куумчууна № 13. Карбыш куумчууна № 56. Дорожная куумчууна № 42. Промышленная куумчууна № 38. Каа-Хем куумчууна № 15 магазинерде, ол ишкы колхоз рыногуна ошондо база Октябрьская куумчууна № 32 магазин-де бажыны келин сойбаан хөй баштары сазын турарын диндылп тур. 1 кг баштын өртөө 5 япык.

КЫЗЫЛ САДЫГ
Кызылдың хлеб заводу ааргы, гаситин-биле ааргы, ижи-шөйүшү келгери белекчелер база азыр уаууларга хер-лээр булочка аймаан бүдүрүп турар.

Устунде продукцияларын хлеб-булочка кымылар сааар бүтү магазинерде сазым турар.

КЫЗЫЛ САДЫГ

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: индекс 667000

Кызыл, Шетивкин-Кравченко куумчуу, бажы № 3 ТЕЛЕФОННАРЫ: Редакторуну 2-24-63, редакторун оралачымын 2-35-21, 2-31-75, хамтыларын 2-23-35, секретарыны 2-23-35, ширгиини ендырал болган совет тургузуу калыстыгынын 2-37-13, пронаага калыстыгынын 2-31-75, культу-ра калыстыгынын 2-23-51, каа-Хем аякы-агы калыстыгынын 2-21-47, үлөтүр калыстыгынын 2-22-64, чаага калыстыгынын 2-41-27, редакция калыстыгынын 2-20-60, корреспонденттерини 2-27-41, бухгалтерини 2-42-45, согуу калыстыгынын 2-32-75 телефонне долгаар.

Тыва АССР-ни Министрлер Чөвүлөшканын Ном үдүрүч чер, полиграфти болган ном сазынын талазы-биле эргеленип типографияны (Кызыл, Шетивкин бол